

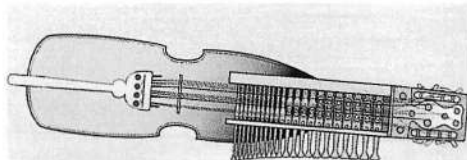
NYCKEL HARPAN

3

2014

Föreningen Nyckelharpans medlemstidning

Nyckelharpan
medlemstidning för
Föreningen Nyckelharpan
Nr 3 av 4, 2014. Årgång 29
ISSN 1401-2936

Ansvarig utgivare Jacob Höglund.

Artiklar och bilder ur *Nyckelharpan*
får ej publiceras utan medgivande från
redaktionen.

Foto, redaktören om ej annat anges.

Personer på fotografier anges från vänster,
uppfifrån och ned samt radvis bakifrån.

Material till nästa nummer bör vara
redaktionen tillhanda senast söndagen
den 9 september.

Föreningen
Organisationsnummer 802011-4
Plusgiro 491 82 94-2.
Medlemsavgift 120 kr per kalenderår
www.nyckelharpan.org

Redaktör: Per-Ulf Allmo

Styrelse och fasta medarbetare
Ordförande: Jacob Höglund
jhglund@gmail.com, 070-425 01 26
Kassör: Kerstin Königsson 070-298 72 27
kerstin.mormor@gmail.com
Sekreterare: Kerstin Käverud
kerstin@sjobodro.se, 070-399 92 98
Ledamot; redaktör: Per-Ulf Allmo
per-ulf@allmo.se, 070-315 69 16
Ledamot; webbmaster: Nils Liberg
info@nilsliberg.se, 08-604 06 11
Ledamot; bygge och harptips: Bo Nilsson
harpa@bonilsson.se, 08-716 96 96
Ledamot; vakant

Framsidan

*Med harpor i ryggen provspelar
David Eriksson inför kräsna byggare vid
Mästarbyggträffen på ESI dagarna före
Österbystämman.*

Foto Per-Ulf Allmo.

eo digital ab

är Föreningen Nyckelharpan's sponsor i
form av generösa villkor för tryckningen.

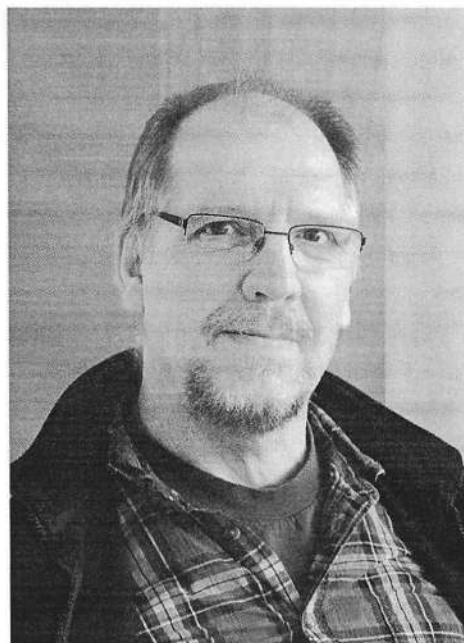

FOTO PER-ULF ALLMO

September

Under året som gått har föreningens framtid diskuterats i olika sammanhang. I november förra året skrev jag i min ledare om åldersstrukturen i vår förening och redaktören skrev en artikel om samma sak i tidningen. Vi diskuterade om unga och gamla nyckelharpister kanske har olika sätt att kanalisera sitt intresse för instrumentet. Saken togs också upp på årsmötet i mars och styrelsen har på olika sätt blivit kontaktad av diverse medlemmar

Utmaningen med engagemang verkar tidlöst, insändaren i *Uplandspelmannen* nr 5, 1948.

Herr redaktör!

Vad göres för att få fler ungdomar in i förbundet? Jag anser att det vore något, som man mer borde ägna sig åt. De gamla spelmännen försvinner och då måste det finnas unga som tar vid. Vid våra samspelsövningar borde det vara fler av den sorten, som deltar. Kunde man inte tänka sig att övningarna gjordes i likhet med dem Stockholms spelmansgille har, att intresserade fick komma och lyssna. Om vi gjorde så också här i Upsala, kunde vi säkert få en bättre kontakt med Upsala

REPROFOTO PER-ULF ALLMO

som lämnat värdefulla synpunkter. Allt pekar på att den yngre generationen vill se förändringar. Nu tror jag inte man skall överdriva kategoriseringen gammal-ung, vi är alla individer oavsett ålder men generellt är det nog så att de unga idag har andra förutsättningar och andra krav på föreningsengagemang än vad en äldre person har. Utmaningen för föreningens styrelse är att hörsamma krav på förnyelse utan att tappa vad som idag redan fungerar bra. Styrelsen har, som ett första steg beslutat att tidningen, som du nu läser, delvis kommer att finnas tillgänglig på föreningens hemsida. Vi hoppas på så sätt kunna locka nya medlemmar och läsare, det fulla innehållet kommer även fortsättningsvis att vara tillgängligt enbart för medlemmar, både som papperstidning och som lösenordskodad pdf. Vi hoppas att den digitala publiceringen också tilltalar de medlemmar som inte behärskar svenska. I och med att tidningen finns digital kan den översättas till andra språk med internetverktyg som »Google översätt«. En digital tidning är inte den enda samtidsanpassning som diskuterats: vi arbetar också på spelinstruktionsvideor, som vi hoppas kunna vara tillgängliga inom kort. Vi planerar också traditionella aktiviteter som en förenings-spelträff i december och fortsatt distribution av vår medlemstidning i pappersformat hem i brevlådan.

Jacob

Ungdomsring. Tänkbart vore väl att förhyra en lokal eller hålla till på någon restaurang med våra övningar, där kaffe serverades för dem som så vill. De närvarande kunde då få ta sig en svängom efter vår musik och bekväma sig med att vi slutar upp då och då för instruktioner o.d. Jag tror det skulle gå bra. Kanske blir också någon ungdom intresserad av medlemskap i förbundet och då har ju detta arrangemang varit ett medel till att nå ungdomen. Försöket är värt att göras och det vore roligt att få höra andras syn på saken i dessa spalter.

Johan Larsson.

Gustaf Evald Vennberg (1915-1931) med spelkamrater på en teatertillställning anordnad av Uppsala IF.

Evald började på dragspel och nyckelharpa tolv år gammal, men dog redan vid sexton i blodförgiftning. Hans harpa fick Tore Lindqvist (1914-2006), känd fiolspelman i Närtuna köpa.

Föreningen Nyckelharpan

Sedan förra numret kan föreningen glädjas åt följande nya medlemmar:

Johanna Birgersson

Karlavagnsvägen 10, 724 68 Västerås

Bo Brewitz

Kävivägen 12, 703 75 Örebro

Denish Dey

Lövåsvägen 8, 167 33 Bromma

dinesh.de@live.se

Ulf Josén

Mineralvägen 47, 691 45 Karlskoga

Stefan Magnusson

Sofiaagatan 25, 416 72 Göteborg

stefan.magnusson@gothiasystem.com

Rolf Markusson

Dalvägen 1, 542 34 Mariestad

Claudia Richter

Plinganserstraße 37, D-81360 München

Roland Smedberg

Lugnets allé 23, 120 65 Stockholm

E-postadress

Den som vill få tidningen sig tillsänd som pdf i färg uppmanas inge sin e-postadress till Kerstin Königsson; kerstin.mormor@gmail.com

Spelträff

Hålls lördagen den 6 december.

Upplysningar Kerstin: 073-811 90 12 eller

kerstin.svanstrom@comhem.se

Spelträff i Rättvik

Lördagen den 5 april anordnade föreningen *Nyckelharporna Falun* i samarbete med nyckelharpsektionen i Dalarnas spelmansförbund en spelträff på hotell Lerdalshöjden i Rättvik.

Inbjudan hade hörsammats av 20-talet spelmän från hela Dalarna och som spelledare hade anlitats Sigurd Sahlström och Göran Hellgren.

Spelledningarna hade föresatt sig att lära ut två låtar var, vilket lyckades över hövan.

Sigurd hade valt *Baggbölebackens klagan* av Kjell-Åke Sandström, Umeå, och *Sigurds 70-årsvals* av Jane Karlsdotter samt Göran en polska efter Emil Barkman (1880-1960) från Säterbygden och en hambopolska från Hedemora.

I övrigt inleddes och avslutades dagen med allspel, som klart visade att vår repertoar utökas för varje år som går.

Stort tack från deltagande spelmän
Torsten Eriksson

Föreningen Nyckelharpan 30 år 2014

Föreningen Nyckelharpan har hunnit bli 30 år. Det förekommer uppgifter om att föreningen bildades på sjuttioalet. Så är det inte. Den bildades 1984.

Jag var med när föreningen bildades och skall ge min minnesbild av hur det gick till.

Jag började spela nyckelharpa 1983 och letade efter någon spelcirkel i Stockholm, efter att ha provat på några mer eller mindre bra cirklar var det en helgkurs på Skeppsholmsgården som jag anmälde mig till. Kursledare var bl. a. Maria, Lena och Mats Wester, Lotta Franzén och Hasse Gille. Jag hörde mig för med kursledarna om de visste om det fanns någon spelcirkel.

Maria Wester hade vid den tiden en pågående cirkel i ABF:s regi och höll till i lokaler på Mosebacke torg på Söder i Stockholm.

Eftersom det fanns plats där anmälde jag mig. Spelcirkeln hade pågått ett bra tag och bestod av ett antal personer som verkade känna varandra väl.

Under fikapauserna var det livliga diskussioner om allt möjligt, även sådant som inte hade ett dugg med nyckelharpa eller folkmusik att göra. Efter ett tag började Maria prata om

att det borde finnas en förening för nyckelharpspelare och -byggare. Min uppfattning är att det här var något som Maria och hennes kompisar i Tullinge hade pratat om ett tag.

Flera av cirkeldeltagarna, inklusive jag själv, hade erfarenhet av ideella föreningar och var även med på att bilda en nyckelharpförening.

Redan från början var det klart uttalat att det inte skulle vara en lokal stockholmsförening utan den skulle var en rikstäckande och öppen för alla intresserade, även för de som inte bodde i Sverige.

Arbetet med att bilda en förening och ta fram stadgar med mera påbörjades hösten 1984 och i december samma år registrerades Föreningen Nyckelharpan.

På den tiden var det inga problem att få tag i bra möteslokaler om man tillhörde ett föreningsråd. Då betalade man en årsavgift och sedan kunde man boka i princip hur mycket som helst. Föreningen Nyckelharpan gjorde Hartwickska huset på Södermalm till 'sin' lokal där vi hade vår verksamhet. På månadsträffarna var det ofta välmeriterade spelmän inbjudna.

En av de största, Eric Sahlström var på besök tillsammans med Sonia Sahlström.

Vid det tillfället hade vi bokat Z-salen på ABF på Sveavägen.

Så det är glädjande att föreningen fortfarande finns och är verksam. Som tidigare styrelsemedlem måste jag tacka ALLA de efterföljande styrelserna och nuvarande för att ni har varit med och engagerat er i arbetet med föreningen.

Alla redaktörer som drivit föreningstidningen under alla år är också värda ett stort tack. Som jag minns det var det Gunnar Fredelius som 1987 tog initiativ till att starta medlemstidningen.

Redaktion har under åren varit: Gunnar Fredelius, Jan Fahleman 1987-1989; Sven Nordin 1989-1996; Sture och Marianne Möllerman/Ann-Marie Tärnström 1996-2012; Per-Ulf Allmo 2013-2014

Jag avslutar som Sven Nordin ofta gjorde:

Harphälsningar,
Lennart Åkerberg

Gillestipendiet 2014

Gillestämman 6 juni i Österbybruks hembygdsgård blev återigen en riktigt trevlig fullträff. Sonia Sahlström ledde som vanligt allspelet, därefter blev det scenframträdanden av många slag, buskspel och folkdans, och som avslutning framträdde *Big Papas Jazzmen* i Brukskyrkan – en jazzkonsert helt i Hasse Gillés anda.

Gillestipendiet 2014, att få gå ungdomskursen på ESI i Tobo, utdelades högtidligt med diplom till tolvårige *George Talbot* från Karlholmsbruk. Så här löd motiveringen:

George är en person som brinner för musik. Han har lyhörd och personlig spelstil på fiol och är en suverän gehörsspelare. Han drivs av stark nyfikenhet och öppenhet för mångfalden i musik. Här är en kille som syns och hörs med energi och charm! Vi önskar George all lycka med sitt spel.

Bilden: En överlycklig stipendiat flankerad av mamma Debra Talbot och spelläraren Mari-Ann Kuusk Wikström.

FOTO STURE HOGMARK

Hyllning till Hasse – fem guld

Österbykurserna 40 år, Föreningen Nyckelharpan 30 år. Tid för eftertanke.

Jag har spelat harpa sedan början på åttiotalet. När jag tänker tillbaka på tiden sedan dess och de spelmän som jag mött, och de som betytt mycket, så är den som dyker upp i minnet flest gånger Hasse Gille. En nämnd men ingen glömd.

Här är fem händelser som jag speciellt kommer ihåg. Från mitt första möte med honom på en helgkurs på Skeppsholmsgården i Stockholm 1984 till en träff för harpbyggare på Eric Sahlströmsinstitutet 2006 då jag senast träffade honom personligen.

- Jag deltog i en spelcirkel i början på åttiotalet i Stockholm. Vid ett kurstillfälle berättade vår lärare Maria Wester att Hasse Gille skulle vara i stan kommande helg och att han hade tid på fredagkvällen om några ville träffa honom.

Vi var 3-4 stycken som inte behövde så lång betänketid för att acceptera erbjudandet. En lokal bokades, under de 2-3 timmar vi höll på hann vi med att spela några låtar gemensamt och lyssna till när Hasse spelade solo.

Någon ville ha sin harpa provspelad. Hasse berättade lite om spelmän och nyckelharpan i allmänhet.

Guld till Hasse för det.

- Under Österbybrukskursen på herrgården 1985 uppmuntrade Hasse oss nybörjare att vara

med i allspelet trots att vi inte kunde fler än ett par av allspelslåtarna. »Ni kan alltid torrstråka«, sa Hasse »Det är ingen som märker nåt«. Upplevelsen att stå mitt i allspelet är något jag aldrig glömmer.

Guld till Hasse för det.

- Under åttiotalet och början på nittiotalet spelade jag harpa regelbundet. Men i mitten av nittiotalet och fram till mitten av 2000 var det inte så mycket spel. Kanske någon gång per år bara. Någon gång i början på 2000-talet läste jag att Rita Leydon hade gjort en inspelning med Hasse Gille och Anders Mattsson i sin *Swedish Folk Music Treasures*-serie. På webben fanns en trailer där Hasse spelar *Flatskuten* och *Gålarmoravitens brudmarsch* båda efter Ceylon Wallin. Efter att ha lyssnat upprepade gånger bestämde jag mig för att återuppta mitt eget spelande. Hasses spelsätt gör att det låter så mycket äkta traditionell nyckelharpa det bara kan. Sedan dess spelar jag regelbundet och det är hur kul som helst!

Guld till Hasse för det.

- På stämman i Österby någon gång i början på nittiotalet var Järfälla nyckelharpsgille, som jag var med i, inbjudet att spela till dans på lördagkvällen. Hasse Gille's Jazzband skulle också spela. Nyckelharpagillet spelade som sista harpgrupp innan jazzen tog vid.

Som sista låt föreslog Hasse att vi skulle spela något som Ceylon kallade för Skojar'n. I den byter man låt och dans utan att i förväg tala om vad det är.

Sista låten i Skojar'n var *When the Saints Go Marching In*. Efter halva låten smög sig jazzmusikerna upp på scenen och spelade tillsammans med oss.

Guld till Hasse för det.

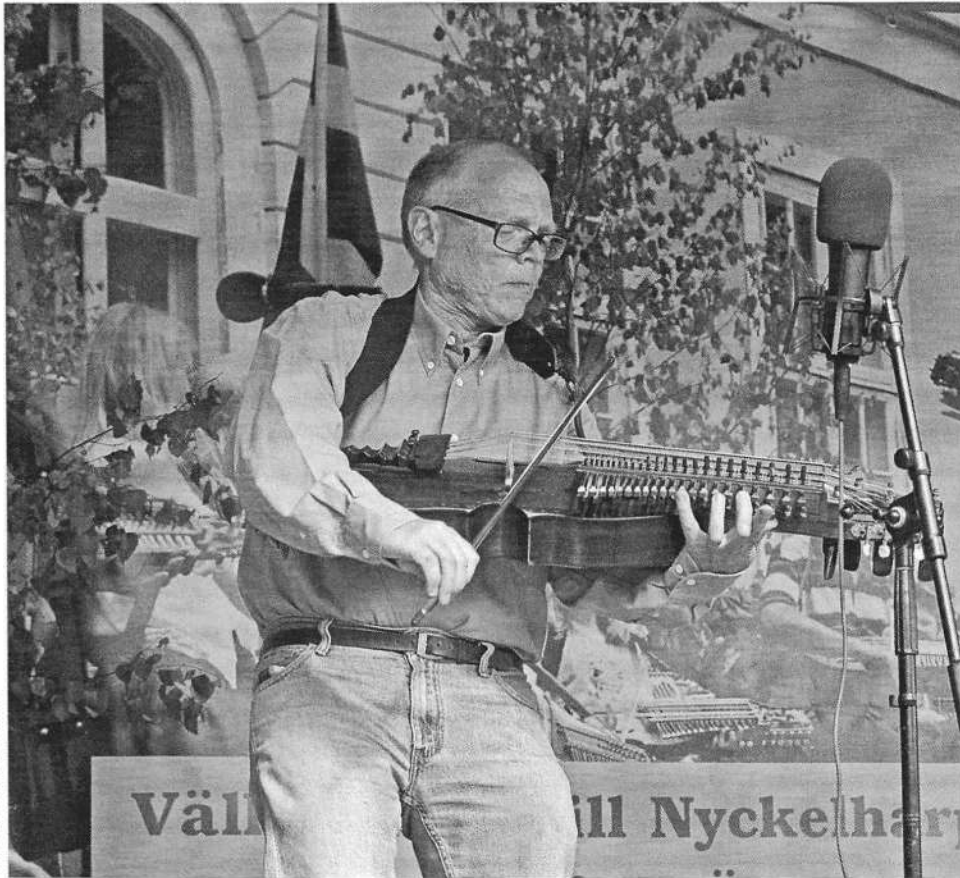
- Eftersom jag tycker att kontrabasharpa låter fint så bestämde jag mig för att bygga en själv. Ritning köpte jag på musikmuseet. De hade en ritning på en harpmodell som Jonas Spets i Morkarla byggde i slutet på 1800-talet. Harpan blev klar och jag strängade upp den. D-strängen lät inget vidare. Jag provade flera olika strängar men ingen lät bra. Vid en byggträff på Sahlströmsinstitutet i december 2006 var det fokus på äldre harptyper. Hasse var där och spelade och berättade om gammelharpor. När det blev tid för friare aktiviteter blev det lång kö till Hasse, alla ville ha goda råd om byggdetaljer.

Efter tålmodig väntan fick jag tillfälle att fråga om råd för min d-sträng. »Ta en a-sträng i stället, det brukar bli bra«, sa Hasse. Det blev väldigt bra!

Guld till Hasse för det.

Harphälsningar
Lennart Åkerberg

FOTO ESBJÖRN HOGNAR

Zornmärkesaktuellt

Utmärkelser utdelade vid riksspelmansstämman i Umeå den 9 augusti efter Zornmärkes-uppspelningarna i Umeå 5-8 augusti 2014.

Zorns förtjänstmärke i guld

Torbjörn Näsborn, Umeå, »för virtuost, mäterligt och traditionsmedvetet spel på fiol och nyckelharpa«.

Silverdiplom

Daniel Pettersson, Umeå, »för traditionsrikt och skickligt spel av låtar från Vilhelmina på kontrabasharpa«.

Diplom efter brons

Thor Pleijel, Bodås, » för stilmedvetet spel på silverbasharpa«.

Bilderna visar märkesmottagarna i tur och ordning.

FOTO PER-ULF ALLMO

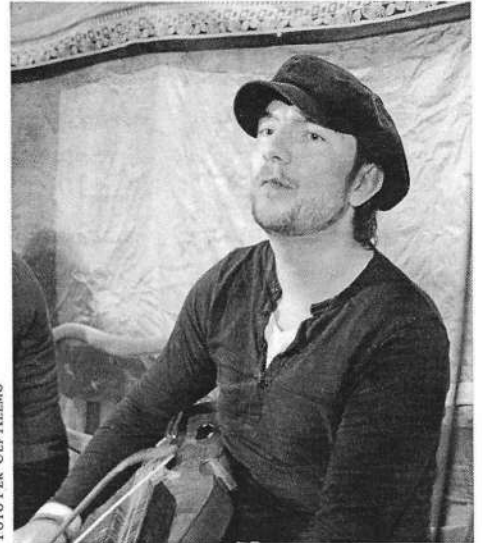

FOTO PER-ULF ALLMO

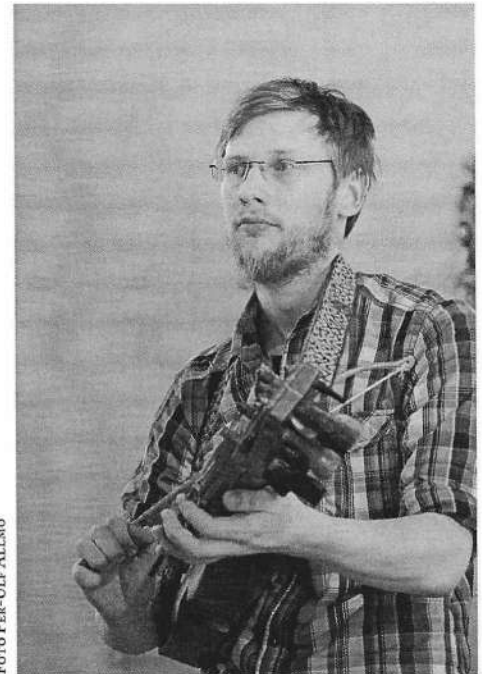

FOTO PER-ULF ALLMO

För trettio år sedan

Den 20 juli 1984, spelade Henry Wallin med sin bror Ceylon och Annika Gustafsson på Kaustby folkmusikfestival i Finland. Hasse Gille hade byggt Ceylons harpa och byggde 1979 även en åt Annika.

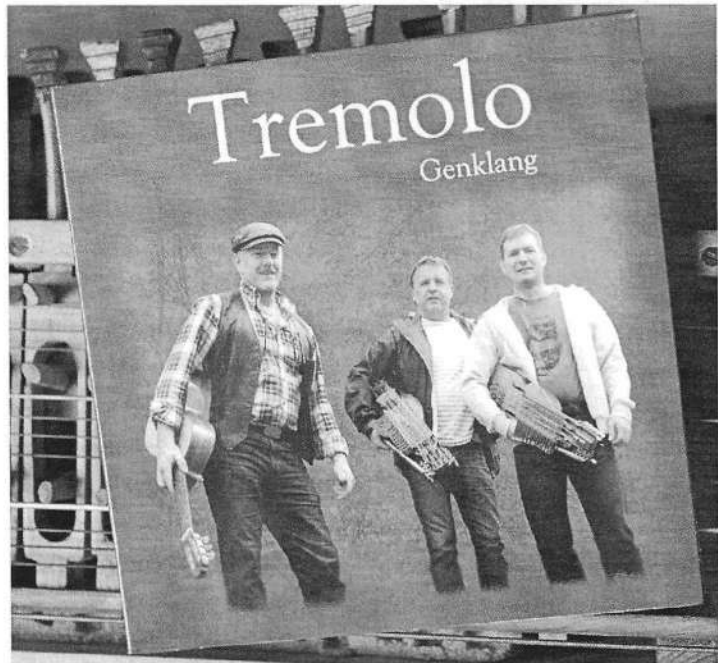
Den 26 september samma år 1984 gick Ceylon bort. Han var släkt med Hasse Gille på flera håll, bland annat – håll i er:

Ceylons farmors morfars farfars far, hammarsmeden vid Österby bruk: Märten Gille (1695-1753), var även Hasses farfars farfars mormors morfars far.

Ceylons farmors morfars farmor farfar, mästerräckaren vid Vattholma bruk: Jacob Gauffin (1640-1717), var även Hasses farfars farfars morfars farfar.

**12 instrumentallåtar av
Ditte Andersson från CD'n
*Återvunnet***

Nyutkommet

Återvunnet

Ditte Andersson har producerat en notbok med låtar från sin cd. Kontakta henne för köp: ditte.andersson@telia.com; 070-573 66 33

Tremolo

Gruppen Tremolo – Jan-Erik Olsson, Janne Bohlin, Henrik Eriksson – har just kommit ut med sin första cd: *Genklang*. Medlemmarna spelar tillsammans sedan 2007. De varierar spel med folkmusik och visor i olika stilar.

Folkmusiken

Gamla traditionella och nykomponerade låtar i huvudsak från Uppland men även från andra delar av Sverige och Norden.

Visorna

Mest svenska kompositioner i olika stilar och upphovsmän, t.ex. Dan Andersson, Robert Broberg & Nils Ferlin m.fl.

Beställ skivan här: henrik.music@gmail.com

Smakprov finns här: www.tremolo.nu

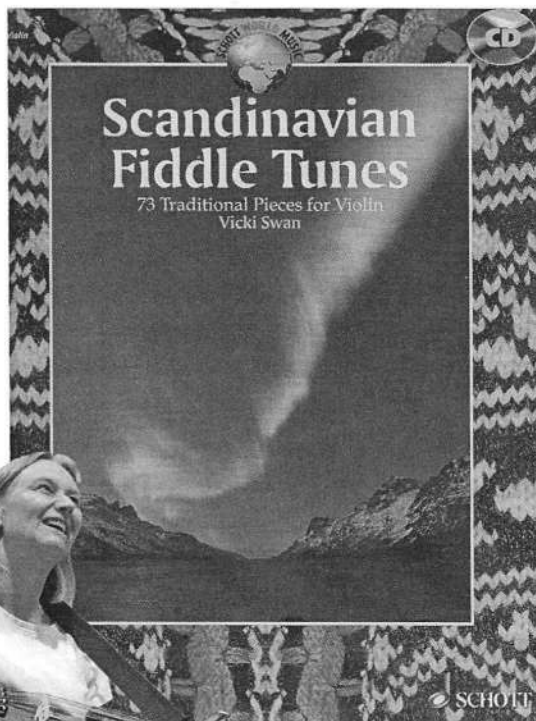
Scandinavian Fiddle Tunes

En bok för duettspel har i dagarna kommit ut i England. Titeln till trots fungerar den lika bra för nyckelharpa som för fiol. Det stämmer väl överens med den cd som medföljer – alla 73 låtarna är inspelade på nyckelharpa.

Den är producerad av Vicki Swan och tar upp ögruppens mest populära traditionella nordiska låtar samt en del eget material.

Det finns också svensk säckpipelåtar och kohornslåtar där Vicki har valt passande tonart och arrangemang; hon spelar även svensk säckpipa och hennes man kohorn.

Bästa sättet att beställa den är att gå in på www.swan-dyer.co.uk. Den kan också avlyssnas på www.facebook.com/swandyer

Täby Spelmansstämma 2014

Den 8 juni höll Täby Spelmansgille spelmansstämma på Skogberga Gård i Täby Kyrkby. Sol och värme, men även överraskande regnskurar, det blev tidvis trångt i publikältet. Stämman öppnades med kohornsbläsning, Täby Spelmansgilles hornbläsare stod för rundblåsningen under ledning av riksspelman Mårten Hellqvist. Följt av spelmanståget som traditionsenligt sedan Täby Spelmansgilles första spelmansstämma 1976, startade allspelet med Långbacka Jans gånglåt.

Elin & Edward Anderzon

Huvudattraktionen i år var riksspelmännen Elin & Edward Anderzon, som förmedlade spelglädje, trots någon skur. Elin på nyckelharpa, glänsande och medryckande. Edward på oktavnnyckelharpa, målände sekunderande.

Följt av Piccolo, en ensemble från Pärnu, Estland, speciellt inbjudna av Gladpack, ett av Täby Spelmansgilles grupper, som även de trådte scenen.

Extra roligt var att drygt 30 spelmän ur Järfälla Spelmän, under

ledning av Lars Lindkvist, gästade stämman. De spelade låtar från Järfälla, skrivna av de egna medlemmarna. På utescenen spelade även Täby Spelmansgilles egna grupper – Nyckelharpsgrupperna, Fiolgruppen, Gladpack och Barn- och ungdomsgruppen ledda av Camilla Gölstam och Laila Traunmüller, som värnar om Täby Spelmansgilles tillväxt av spelmän.

Sedan fortsatte begivenheterna med mindre grupper på innesenen i stugan. Där fick vi bl a höra Maria Ehrman och Bengt Mattson under artistnamnet "ByssKulla och Kalle" tolka Byss-Kalle, Absoluta Mollpunkten, Hardangergruppen, Bingsjölåtar framförda av Bo Olofsson och Michael Löfroth. Avslutningsvis fick vi njuta av Lars Lindkvist på nyckelharpa och Tommy Wallster på cittra.

Under tiden allt detta pågick så spelades det i vartenda hörn, buske, loge och uthus. Ovan Marianne Johansson, Sture Holmström, Eva Gorton, Laila Traunmüller och Bernt-Arne Sjölander.

Maj Kerstin Svanström, TSG.

Tommy Wallster och Lars Lindkvist.

Maria Ehrman och Bengt Mattson.

Bo Olofsson och Michael Löfroth.

Foto Per-Ulf Allmo

me over to stay for a few days to start me off, and the next time they came over to Scotland I was able to join in with them, as they had sent music over beforehand.

Late one evening at the festival a good Nyckelharpa player was sitting playing an old Swedish tune called *Annas visa* by Leif Göras, which was so beautiful and the music spoke of the lovely quiet lake, and the elegant silver birch trees and the woods of Sweden. I have always loved dancing and the polskas are so full of joy and make me want to dance. Most people with whom I have spoken about playing the Nyckelharpa agree with me that they fell in love with the wonderful sound especially when there are several together.

It is thanks to one of the Lommebös group that I have attended the two courses at Ekebyholm where one is SO privileged to have such expert tuition. I thank Edward Anderzon and Peder Källman profoundly for their patience and inspiration. I always feel very humble in the presence of gifted musicians, but they are lovely people who are happy to share their joy of playing the nyckelharpa. Maybe one day I will be able to share it with other players in Scotland, but at present there is only one other player who lives in Edinburgh which is quite a long way from Inverness.

Tack så mycket för alla den musik.

Jean Cameron

How I came to play the nyckelharpa

I am a member of the Inverness Fiddlers in Scotland and have played with them since I moved here in 1996.

Our leader – Doug Stuart had a contact in Sweden, and we were invited to Gothenburg for a visit in the summer of 1998. The host group was a nyckelharpa group called *Lommebös* led by Sven-Åke Svensson, and we have kept in touch ever since, some of us attending festivals at Sjöviksgården and their group have visited us a couple of times.

Sven-Åke makes nyckelharpa and at the festival at Sjöviksgården in 2010 he had one to raffle. Before this I had not thought of learning the Nyckelharpa knowing how difficult it was to play. There were only 137 tickets so I felt I had a good chance of winning and bought five, but I was not the lucky winner. I had been so hopeful that I was really disappointed not to win and asked Sven-Åke if he would make me one. He agreed and when it was ready he kindly had

Volivent – Busking Tour of New Zealand

»Busking Tour of New Zealand« is the first album of our duet, it was recorded during a trip to New Zealand. We, *Donatien Tassan* and *Isabelle Demange*, left Europe for a few months with no plan... at all.

After a while, we decided to try something new, to live our passion for music in other ways. We started playing in the street, and found out New Zealand audience was quite found of our music. We ended up making a living out of it for more than 5 months. It was a mix of road trip, outside life and woofing from time to time. That was an incredible experience, because we met a lot of people while playing. One day a woman was really moved when she recognized a polska we were playing. She had lived in Sweden a few years ago and she was missing the folk dancing. We also met by change two nyckelharpa players living in New Zealand! We ended up meeting a woman who own a recording studio and invited us to stay and record at her place in exchange of help in her property. We went there and started to record for a few weeks.

When came the time to choose a title for the cd, she suggested us »Busking tour of New Zealand«. To busk is an English verb meaning playing music or performing in the street for money. So, as we just had a tour all around New Zealand by playing in the street,

we thought it might be the best idea. We recorded some of the tunes that we played in the street the previous months. It is mainly composed of music from Sweden.

The picture of the front cover comes from a woman who took photos of us while we were playing on a market. She sent them to us. So it was good for us to illustrate our first album about busking with a picture in action, while busking.

We have recorded other tunes that are not on the cd, such as compositions or covers... But they will come on the next cd ;-)

Why did I choose Nyckelharpa?

As soon as I saw the instrument, I was fascinated for many reasons. At this moment, I was playing a lot of instruments, and I was missing a bowed instrument, with which you can totally control the sound from the beginning to the end. I was not very interested in violin, so I saw in this instrument a good alternative. Moreover, I have always been fascinated by uncommon instruments. I discovered it in Lorraine the region of France where the instrument maker Jean Claude Condi is making nyckelharpas. I joined a weekly workshop in Nancy about Swedish music, led by Jenifer Demaret. I started by renting one, then I built one with him, and

then I acquired a Swedish one from *Enar Magnusson*.

We lived for one year in Sweden, so we got a lot into traditional folk music. At this very moment, I decided to stop every other instruments and just focus on the nyckelharpa. I had the opportunity to be the student of *Torbjörn Näsborn* during this year, so I made a lot of progress. We were lucky enough to play as well in the Studentspelmanslag of Umeå, *Färviolerna*, for one year and we loved it. We learnt a lot of Swedish tunes thanks to them. Swedish folk became consequently a big part of our repertoire, and we still keep playing it.

In the future, we will try to extend the duo to other repertoires, such as French music.

Listen and order the cd:

volivent.bandcamp.com

Follow the band:

[facebook.com/volivent](https://www.facebook.com/volivent)

Reporfoto Per-Ulf Allmq

på området. I regel ha konsertgivar-
na för högtravat program. Att fram-
föra en massa sonater är förkastligt,
v då sällan någon av publiken begriper
f dem. Herr Söderberg har valt just
det rätta programmet. Utan att på
i något sätt offra åt det allt för popu-
r lära och "billiga", voro samtliga num-
b, mer av det slaget, att de kunde njut-
r tas av samtliga åhörare.
a En verklig njutning var det att hö-
ra gamla folksånger och folksvisor fram-
f, föras på ett så fint sätt. Det var nå-
r got annat än de s. k. riksspelmännens
sägande.
i Publiken var oerhört tacksam. In-
t, te mindre än tre extranummer fram-
n tvingades.
- Vid pianot tjänstgjorde förträffligt
l- fröken Anna Fagerlind från Gävle.

Riksspelmän 1928 enligt Östhammars
tidningar.

Johanna Isselstein Nyckelharpabau

kontakt@nyckelharpawerkstatt.de

FOTO PER-ULF ALLMQ

Foto Per-Ulf Allmo

Mästarbyggkursen 2014

Foto Per-Ulf Allmo

Foto Per-Ulf Allmo

Foto Per-Ulf Allmo

Uppmätning av strängkrafter

Vi använde en dragfixtur som jag tillverkat inför ett seminarium om hållfasthet vilket jag höll första gången 2002.

Vi har ju alla förstått att strängkrafterna hos en nyckelharpa är vida större än strängkrafterna på en fiol. Många instrument klarar inte av dessa krafter utan havererar på olika sätt. Ofta tar det en viss tid, ibland många år. Det vanligaste felet är att halsen reser sig och locket sjunker ned under leklådan. Basbjälken brukar också släppa i limningen och harpan havererar totalt.

Frågan vi ville ha svar på var alltså: Hur stora krafter är det frågan om egentligen?

I tabellen nedan kan vi se vad vi fick för resultat för en vanligt 3-radig normalstor nyckelharpa.

Esbjörn

Normalstor 3-radig Sahlströmsharpa

Spelsträngar

A1 spun mec	16 C2 soft	10,5 G3 soft	13,7 C4 soft *)	13
A1 spun soft	12 C2 med *)	11,5 G3 med *)	14 C4 med	
A1 047	16 C2 orch	12 G3 orch	14,5	

A1 050	18
A1 0525 *)	20
A1 055	23

Resonanssträngar stämde Giss till G

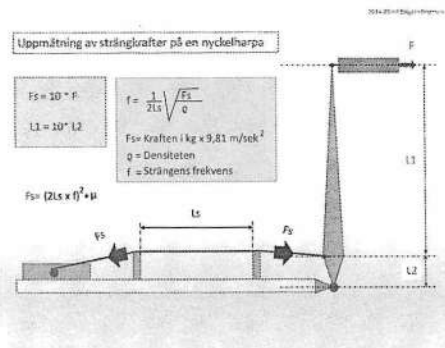
024 spu Giss	4	
024 spu A	4	
022 spu B	5	
022 spu H	5	
020 spu C	6	
020 spu Ciss	6	1/-HARA
015 blank D	3	
015 blank Di:	3,5	
014 blank E	4	
014 blank F	4,5	
014 blank Fis	5,5	
014 blank G	6	

1/1 - 3 rad sahlstr spelstr 58,5 Kg

Summa resonansstr. 12 st 56,5 Kg

Total str.kraft 115,0 Kg

* betyder de mätta strängarna.
I spalterna anges strängkraft i kg

GRAFIK ESBJÖRN HOGMARK

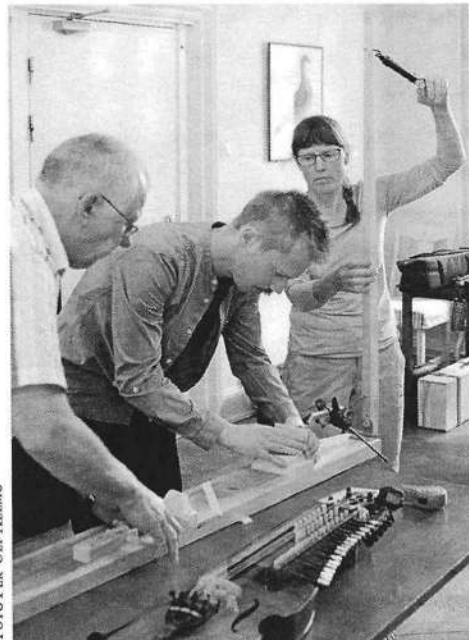

FOTO PER-ULF ALLMO

FOTO PER-ULF ALLMO

Bilderna ovan visar presentation av teori bakom dragprov av strängar, dragprov och sist resulterande sammanställning. Nedan: Från träffens obligatoriska avslutande grillkväll.

FOTO PER-ULF ALLMO

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO PER-ULF ALLMÖ

Årets "Mästarbyggkurs" hölls som vanligt på ESI i direkt anslutning till nyckelharpstämman.

Bland årets begivenheter reparerade vi några gamla instrument samt mätte upp strängkrafterna på en nyckelharpa. Dessa två kursmoment redovisas i denna artikel.

Renovering av gamla instrument.

- Vi tog av locket på en gammal harpa tillverkad av Eric Sahlström
- Vi gjorde om de koniska hålen i en gammal silverbasharpa
- Vi gjorde en ny stränghållarklack på en harpa
- Vi lagade en stor spricka i locket på en gammal silverbas

Bilderna visar renoveringsmomenten samt de pålitliga utflyktsbadarna Per-Ulf, Esbjörn, Kjell Helge och Ylva.

FOTO PER-ULF ALLMÖ

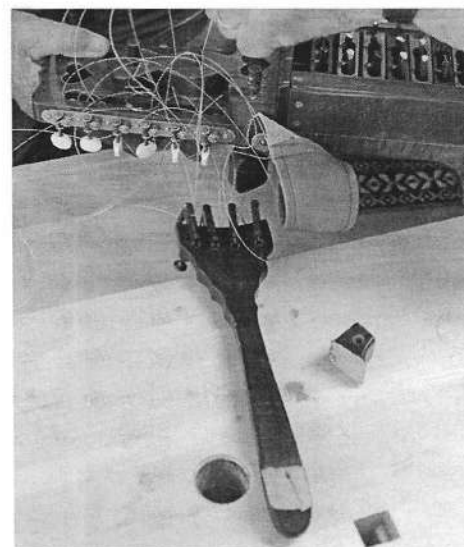

FOTO PER-ULF ALLMÖ

FOTO PER-ULF ALLMÖ

FOTO ESBJÖRN HÖGMARK

FOTO PER-ULF ALLMÖ

Den ärliga utflykten

Mästarbyggkursen brukar under träffens gång göra en utflykt som avkoppling från all tankemöda. Så även i år. Målet var att vi skulle kontrollera om ett rättsprotokoll från Roslags-Bro 1657 kan ha haft någon verklighetsbakgrund; fanns det och finns det än idag en Forskarl eller Näck?

Först ett normaliserat referat av protokollet. Till rättegången hade tre personer kallats: Eric Andersson, en gammal ryttare som hade föreställt sig som forskarl; Michel Pärsson, en ung man som ville lära sig spela nyckelharpa; Mats Pärsson, en spelman.

Det hela hade tilldragit sig sålunda. Båtsmannen hade köpt en nyckelharpa av Mats och bett denne lära honom spela. När det inte gick så fort som han ville sade han att »om jag ändå kunde bli lika bra som Erich Staffansson i Velända«. Mats svarade att de säger han har lärt sig av Forskarlen. Båtsmannen sade att »då vill jag också lära mig av honom«.

Så kom båtsmannen överens med Mats om att de skulle gå till Utgrundsbron för att han där få lära sig spela av Forskarlen. Under tiden hade Mats kommit överens med Erich att denne skulle gå före till bron och att de skulle dela lika på det de kunde lura av båtsmannen.

När de båda kom till bron provade Mats några toner på harpan och straxt plaskade det i vattnet inunder bron. Mats konstaterade att »Jo han är i alla fall hemma den skojaren« och ropade ner »Kom hit du och lär en liten gosse spela, han ska betala dig kontant«. Samtidigt kastade Mats ner en halv riksdaler som han hade tagit av båtsmannen och bad sedan denne ta harpan och gå ner till strömmen. När båtsmannen kom ryckte Erich av honom harpan, slet av honom mössan och försökte dra ner honom i vattnet. Bäst som de stred frågade Matz hur det gick. Båtsmannen svarade att »han vill dra ner mig i strömmen«.

»Ropa Jesu namn« svarade Mats. Båtsmannen kom loss, men fick några slag med en algen över öronen.

När båtsmannen kom upp till Matz sade denne att »han är ond för att han fick för lite. Kasta ner silverskeden också så får du tillbaka mössan och harpan i morgon«. Sedan gick de båda hem till sig.

När de kom till bron dagen efter såg de varken till mössa eller harpa. Matz föreslog då att båtsmannen skulle offra en skinkstek – ofta önskat av Näcken, men denne ville inte.

Hela historien uppdagades genom att Matz försökte köpa kött av Erich Staffansson och ville betala med en silversked – som denne kände igen som båtsmannens.

PS. En stilla undran: Är harporna här de Veländaharpor som finns på Musikmuseet?

Nätverksträff för nyckelharpspedagoger

Vid Nyckelharpstämman i Österbybruk, 14 juni 2014 hölls en träff för nyckelharpsbyggare och nyckelharpspedagoger.

Eric Sahlström Institutet stod som ansvarig organisation och ville bjuda in intresserade till en träff på temat "Barnharpor".

Hur får man framtidens generation att vilja och kunna börja spela nyckelharpa? Vad är gjort? Vad görs nu? Vad behövs? Nutid och framtid?

Undertecknad inledde träffen med att berätta lite om det barnharpsprojekt som ESI och jag själv ansvarade för 2009-2010. Ca 10 byggare tillverkade 25 barnnyckelharpor med mensur 340 mm. Jag hade tagit fram en speciell ritning för detta. Den egentliga skillnaden jämfört med en fullstor harpa var, förutom att barnharpan hade skalats ned med en faktor 0,85, att vi endast hade 8 resonanssträngar i stället för 12. Meningen var nu inte att vi skulle diskutera hur en lämplig barnharpa ska se ut och vara beskaffad. Som ofta är fallet när vi tar upp det här temat kommer det fram synpunkter på hur man skall kunna göra sina barnharpor billigare att tillverka. Ett förslag från Kjell Lundvall var att endast ha med C- och A-melodisträngen och ta bort nycklar på G-strängen. Förslaget fick motstånd

från fler pedagoger som tyckte att barn relativt snabbt, efter något år börjar spela melodier som använder alla tre melodisträngarna. Barn i 8-10-årsåldern är mycket medvetna om hur en nyckelharpa "ska" se ut. De kanske har tittat på mammas eller pappas fullstora instrument och vill givetvis att det egna instrumentet ska se likadan ut.

Frågor som vi ställde oss och som vi tyvärr inte fick något uttömmande svar på var följande:

Hur ska vi göra för att få harpbyggare att tillverka fler barnharpor när det är ett faktum att man som byggare aldrig kan få ut ett rimligt pris för dessa jämfört med vad man får ut för sina fullstora instrument?

Var kan vi söka bidrag för att kunna tillverka ett större antal barninstrument säg 100-200 st? Allmänna arvsfonden?

Hur ska dessa instrument fördelas bland landets pedagoger?

Vi måste ner i lägre åldersgrupper med vår verksamhet. Lämplig ålder kan vara 8 år.

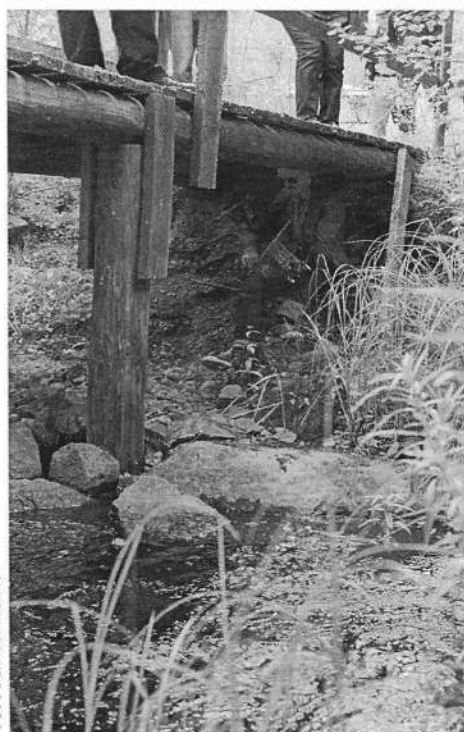
Hur får man igång intresset för nyckelharpspel hos 8-åringar? Nia Kuoppala hade en del bra idéer som bör utvecklas vidare

Någon på eller med anknytning till ESI borde äga den här frågan. Vem?

Mötet avslutades utan att vi bestämde något om en fortsättning. Jag kommer vid tillfälle att lyfta frågan på ESI.

Esbjörn

Bilder från träffen. Överst Esbjörn med sonen Ambjörn som representant för de unga, och nederst diskussion.

Sälunda styrkta inspekterade vi torpet vid Hammardammen i Morkarla där harpbyggaren Jonas Spets (1841-1918) bodde.

Bilderna visar berättandet, sökandet och 'fyndet' – en äkta, livsledande Näck, samt Spets torp.

FOTO PER-ULF ALLMÖ

FOTO PER-ULF ALLMÖ

FOTO PER-ULF ALLMÖ

FOTO KAZUKO KAMAKURA

FOTO PER-ULF ALLMÖ

Nyckelharpbygge på ESI

Den tvååriga distanskursen i Nyckelharpbygge på ESI, den 4:e kursen av det här slaget, är nu inne på sitt andra år. Nu ska eleverna tillverka en kromatisk treradig nyckelharpa modell Eric Sahlström. Det första året tillverkades gammelharpor, silverbas eller kontrabas.

Bilderna visar att man redan efter första träffen kommit så långt att man kan ana konturerna av det färdiga instrumentet.

Som vanligt varvas praktiska övningar i vår instrumentverkstad med teorigenomgångar som denna gång behandlade akustik för stråkinstrument. Jag gick igenom hur ett stråkinstrument, i det här fallet en nyckelharpa, fungerar akustiskt. Hur toner alstras när stråken stryks an mot strängarna och hur de vibrationer som då uppstår fortplantas via stall och basbjälke ner i instrumentkroppen. Förutsättningen för att det hela ska fungera tillfredsställande är att instrumentet konstrueras och byggs upp efter vissa regler som utvecklats av spelmän och instrumentbyggare långt före oss. Vi kan också konstatera att kvaliteten på virket, i detta fall gran, är väsentligt för att åstadkomma en tilltalande ton. Trästyckena måste givetvis också förbehandlats och tillsågats på rätt sätt. Här kan man lära av fiol- och gitarrbyggare som har provat sig fram till vissa grundläggande kriterier vilka kan direkt överföras till nyckelharpbygge. Den intresserade kan göra en nätsökning på "tonträ" eller "tonewood" som det heter på engelska. På tyska heter det "Tonholtz". På nätet finns massor av mer eller mindre seriösa artiklar i ämnet tonträ.

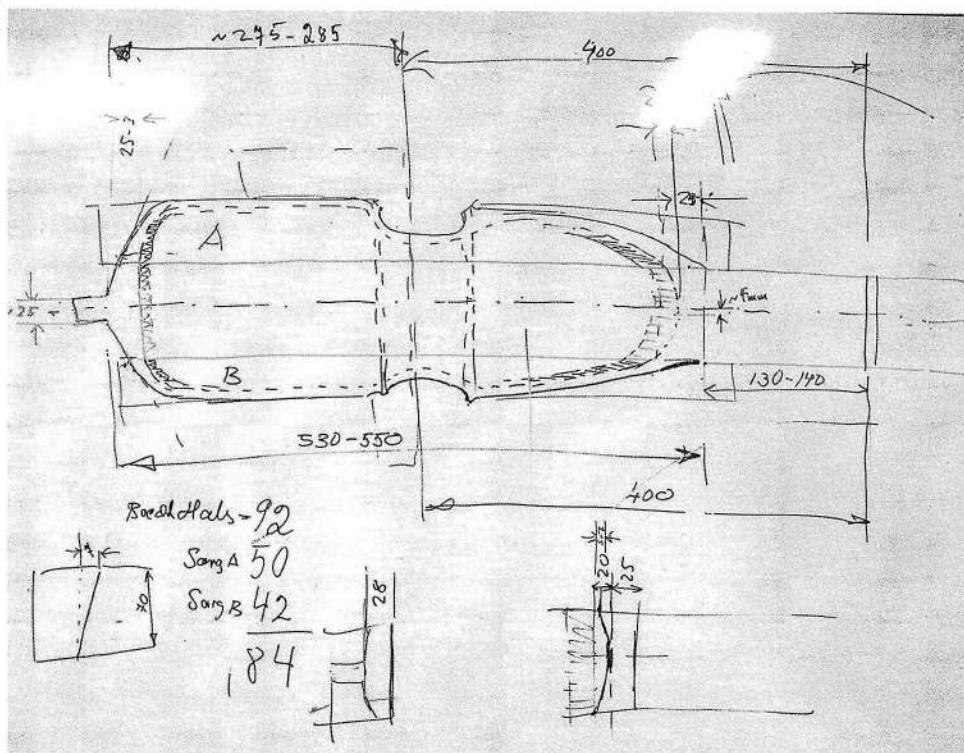
Vid denna den första träffen är två erhöll deltagarna ämnen till hals och sarger. På dessa skulle man först rita upp konturerna av sin nyckelharpa för att sedan starta arbetet med att med hjälp av bandsåg forma sargstyckena. En vacker C-båge eftersträvades och krävde en hel del putsarbete. När hals, klots och sarger bearbetats klart på insidan, och C-bågarna på utsidan, vidtog uppriktning och sammanfogning. Sedan ca 10 år tillbaka använder vi det amerikanska snickarlimmet Titebond original. De flesta deltagare åkte sedan hem med det som vi kan kalla "ramen" till en nyckelharpa. Se vidstående bild.

Jag återkommer med en ny artikel på temat ESI:s distanskurs i nyckelharpsbygge när vi kommit lite längre senare i höst.

Esbjörn

Överst ungefärliga mått hos en nyckelharpa. Inunder hopfugning av ämnen.

Nedert utsågade nyckelharpsramar.

Spelmanskryssning 26 september

Foto Per-Ulf Allamo

Foto Per-Ulf Allamo

Foto Per-Ulf Allamo

Foto Per-Ulf Allamo

Foto Esbjörn Hogmark

Den 40:de nyckelharpstämman i Österbybruk

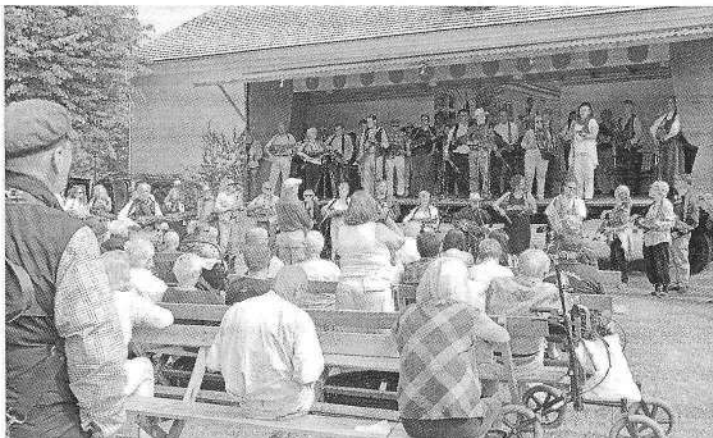

Foto Per-Ulf Allmq

Foto Per-Ulf Allmq

Foto Per-Ulf Allmq

Foto Per-Ulf Allmq

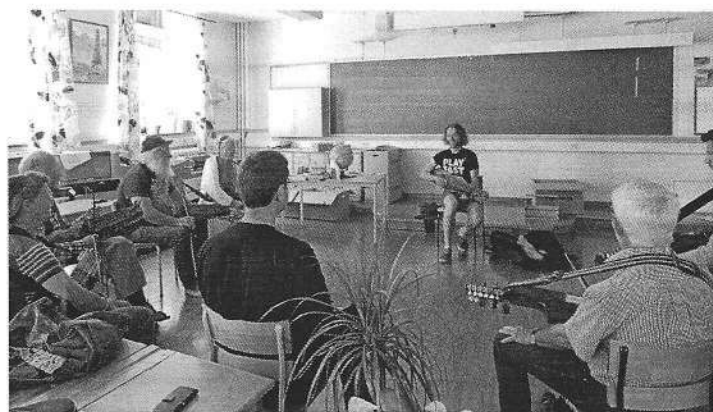

Foto Per-Ulf Allmq

Foto Per-Ulf Allmq

Foto Per-Ulf Allmq

Foto Per-Ulf Allmq

År 1975 ägde den första nyckelharpstämman rum i Österbybruk i regi av Österby Folkdanslag. Herrgården blev den naturliga platsen, där allspel, estradspel och dansuppvisningar kunde äga rum på trädgårdssidan och nyckelharputställning och bedömning kunde ske inomhus. I händelse av regn gavs möjlighet att snabbt få tak över huvudet. Inomhus fanns också tillgång till kök och möjligheter att servera folk. Och i alla rum i och runt herrgården och i den stora parken spelades och dansades det. Överallt var det liv och rörelse.

Nyckelharpintresset var ännu i sin linda, men de som var fångade av instrumentets magi och attraktionskraft var desto mer entusiastiska. På olika platser runt om i landet hade det vuxit upp formliga nyckelharphärdar, där det byggdes harpor. Och det i en grad, så man har intryck av att det byggdes mer än det spelades. Det var egentligen fullt naturligt. Man behövde ha instrument för att överhuvudtaget kunna spela. För några av nyckelharpfolket kom tillverkningen att förbli den viktiga delen av instrumentintresset. För andra, och så småningom flertalet, var det givetvis spelandet som hägrade. Och Österbybruk var den nya vallfartsorten.

För arrangörerna kom den här dubbelheten att utgöra en grund för stämman, som från början gav den dess karaktär av mötesplats både för nyckelharpbyggare och nyckelharpspelmän. Och dubbelheten har bestått. De senaste åren ges inte möjlighet att på samma sätt utnyttja herrgården, men det närbelägna Kyrkans hus har blivit en god ersättning vid nyckelharpbedömningen. Och estradspelet har flyttats från herrgårdsparken till stallbacken. Där har ju ändå dansats under alla år.

Fyrtio år är en lång tid och mycket hinner hända. I den första juryn för bedömning av nyckelharpor ingick en rad storheter. Där var Eric Sahlström, maestron både som byggare och spelman. Där var storspelmannen, entusiasten Anton Jernberg och Hasse Gille, sedan något år riksspelman och etablerad nyckelharpbyggare. Där var Lars Bäckström, som gav ut ett par av de första ritningarna, som kom att bli av stor betydelse för utvecklingen, och folkmusikprofessorn Jan Ling som med sin avhandling gav nyckelharpan dess vetenskapliga behandling. Sture Sahlström, Eric's bror, kom med i juryn något år senare och något av åren deltog också Gösta Sandström. Nu är de alla borta. Det är bara jag själv, som hade förmånen att hålla ihop det hela, som är kvar från den första juryn.

Men nya har trätt till med Esbjörn Hogmark i spetsen. Liksom Eric Sahlström och Hasse Gille före honom är han både framstående spelman och eminent nyckelharpbyggare. Han har sedan början av 1980-talet deltagit i juryarbetet och efter Eric Sahlströms

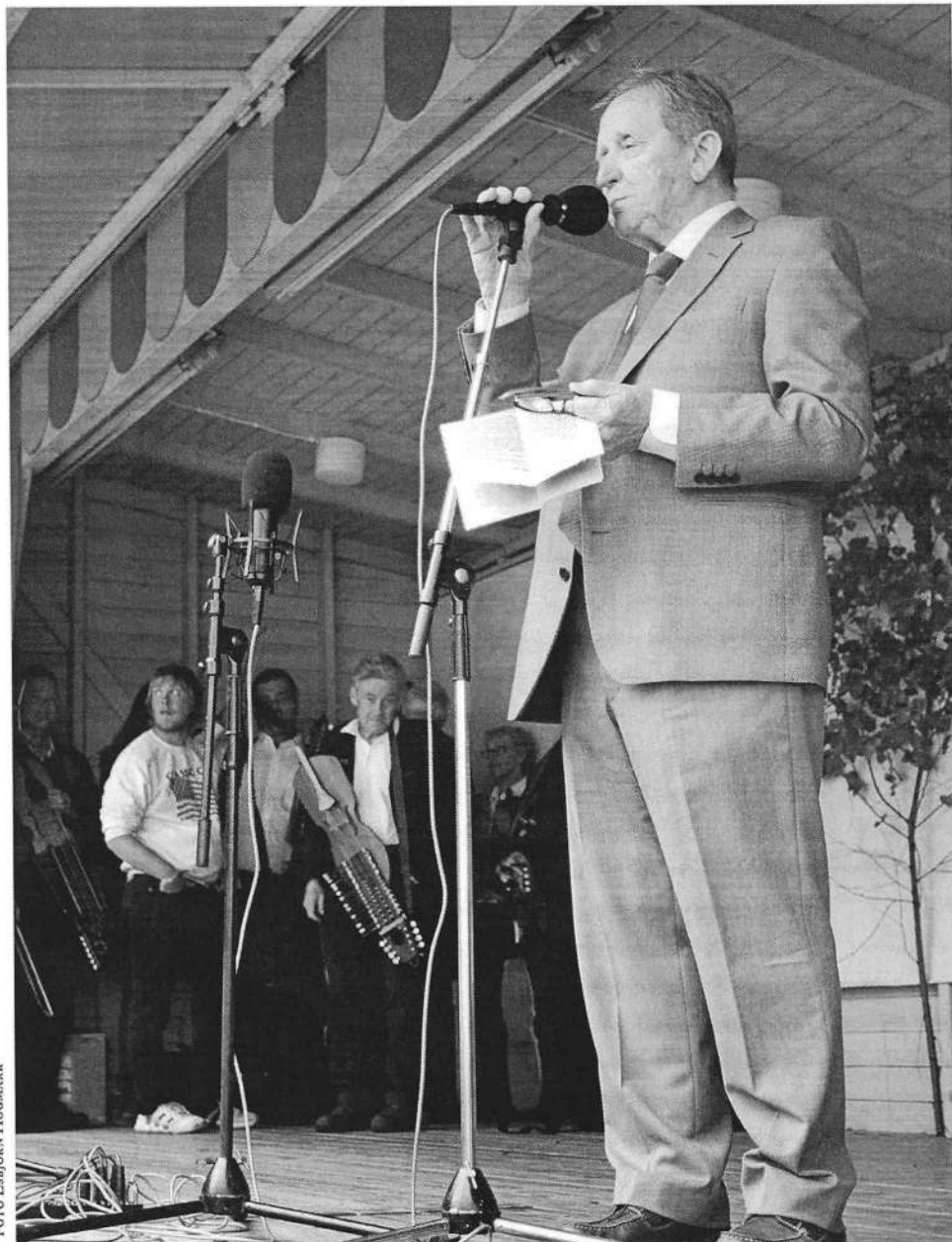

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

frånfalle 1986 varit den självklare ledaren vid nyckelharpbedömningen. Efter att folkdanslaget av sagt sig huvudmannskapet för stämman, har han tillsammans med Kerstin Lindgren och Paul Sandberg dessutom organiserat och haft ansvar för stämman i dess helhet.

Som nämnts släpade nyckelharpspelet i någon mån efter byggandet. Några framstående spelmän fanns givetvis att tillgå och lät höra sig under stämmans första år. Utom de som nämnts fick man lyssna till Ceylon och Henry Wallin, Curt och Ivar Tallroth, Nisse Nordström med flera. Från en äldre generation kunde man också få höra legendarer som Justus Gille och Viktor Vikman. Men den breda spelskickligheten på nyckelharpans område var det inte mycket bevänt med trots att Leif Alpsjö med sina kurser gjorde vad han kunde för att fostra en ny generation. Rörelsen var ännu i sin linda.

Dock skedde en snabb utveckling, så att man under åttiotalet kunde börja tala om en elit även bland yngre spelmän. Det ledde till tanken på anordnandet av ett VM i nyckelharpspel. Avsikten var, utom att få höra mästerspelmän i soloframträdanden, också att genom tävlingen rikta allmänhetens uppmärksamhet på instrumentet och förhoppningsvis öka intresset för det. Två klasser var nödvändiga. Dels en för gammelharpa, i vilken inkluderades både kontrabas- och silverbasharpa och andra äldre typer. Dels en för den moderna kromatiska nyckelharpan.

Trots att huvudingredienserna varit desamma genom åren har stämman efterhand förnyats med åtskilliga biarrangemang. Det har ordnats visstugor, spelstugor och prova på-kurser av olika slag. På kvällarna har konserter med kända spelmän hållits. Så blev det också vid den 40:e stämman helgen före midsommar 2014.

Gunnar Ahlbäck

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

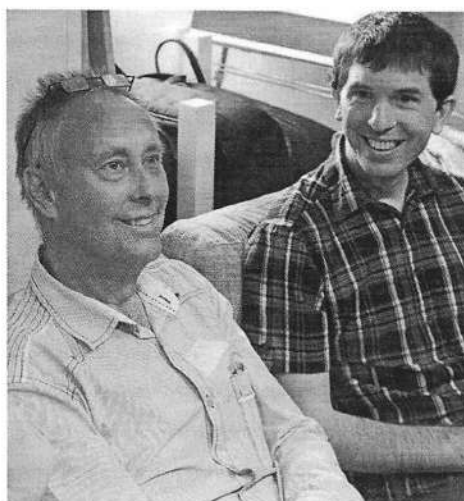
FOTO PER-ULF ALLINGO

FOTO PER-ULF ALLINGO

FOTO PER-ULF ALLINGO

Uppslagets bilder, radvis från höger och uppifrån

Intåg i stämman

Två nestorer: Gunnarna Ahlbäck och Fredelius

Två nöjda föreningsmedlemmar: Bosse Nilsson och Nils Liberg

Söndagens scenprogram

Erik Rydvall i brukskyrkan

Olav Mjelva spelade med honom

Två bästa nyckelharpobyggare: David Eriksson vann med sitt första bygge, en silverbasharpa och Dan Eriksson från Åland med en treradig.

Pubkonserten bestods av Josefina Paulson och David Eriksson

Festbubbel för nästa års stämma

FOTO PER-ULF ALLINGO

FOTO PER-ULF ALLINGO

FOTO PER-ULF ALLEMO

FOTO PER-ULF ALLEMO

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

Nyckelharpstämman

i Österbybruk, som i somras firade 40-år
lever vidare!

I somras kom först en artikel i Upsala Nya Tidning att stämman skulle läggas ned, sedan kom en artikel där Sture Hogmark säger att han och undertecknad ska ta tag i det hela och driva den vidare.

Min bror och jag har idag haft ett första planeringsmöte med Paul Sandberg och Kerstin Lindgren, båda tidigare medlemmar i stämmans planeringsgrupp. De har nu mer officiellt lämnat över hela ansvaret till bröderna Hogmark.

Så hur ska nu stämman se ut i framtiden? Vi har några idéer som vi gärna vill testa innan vi spikar hur

- Stämman kommer liksom tidigare år att hållas helgen före midsommar
- Stämman bantas med till att vara på lördagen
- En förstämman på fredagen planeras
- Scenvagn och professionellt ljud som tidigare på stallbacken.
- Herrgården med pub och publikonsert samt Stallkaffét kommer att fungera som tidigare
- Ingen betalkonsert i kyrkan på lördag eftermiddag. I stället flyttas den konsert som tidigare utgjort avslutningen av stämman på söndagen till lördag eftermiddag i god tid före publikonserten
- Dans som vanligt i vagnshuset (Herrgårdsdasset kommer inte att vara tillgängligt)
- Det är i dagsläget lite osäkert idag hur harpbedömning och harputställning ska fungera men båda kommer givetvis att finnas med.
- Seminarium t.ex. om nyckelharpan som kulturarv på UNESCO:s lista.
- Workshops spel och dans i vanlig ordning
- Spelstugor i Herrgården såsom senast

Vi kommer att se till att få med några ungdomar i planeringsgruppen vilket kanske gör att det som ovan sagts kanske inte alls kommer att gälla.

Om ni stöter ihop med någon av oss två framöver riskerar ni att få frågan om ni är villiga att hjälpa till sommaren 2015 eller **kanske till och med bli medlem i planeringsgruppen.**

Läsare av den här artikeln får mer än gärna ringa till mig 070-211 04 30 eller till Sture 070-655 41 43

Håll också gärna ett öga på webbsidan "nyckelharpstämman.se". Där kommer det löpande att läggas ut hur planeringen fortskrider.

Hälsningar och hopp om många fina Nyckelharpstämmor i framtiden.

Esbjörn Hogmark

Tradition for Tomorrow

En festival, som initierats och anordnats av organisationen Nordisk Folkmusik Kommitté, hölls dagarna 20-24 oktober 2014 i staden Akureyri på Island.

Festivalen innehöll konferenser, konserter och workshops på temat UNESCO-konventionen om tryggnad av våra nordiska immateriella kulturarv.

Upplägget kan jämföras med det jag själv haft för våra nordiska träffar gällande folk-musikinstrumenten men gällde den här gången, förutom instrumenten, även instrumental musik, sång och dans.

Likheten mellan Tradition for Tomorrow och de nordiska instrumentseminarierna ligger i att projektet stödjer en dialog mellan olika kategorier av deltagare; utövare, forskare och andra officiella kulturpersoner vilka kan ha ett intresse i UNESCO-konventionen.

UNESCO-konventionen, som gavs ut 2006, innebär i korthet att UNESCO uppmanar alla medlemsstater att ingå en överenskommelse om att man på olika sätt avser att värna om, skydda och säkra sina immateriella kulturarv. Ett medlemslands regering författar ett motdokument där man säger sig villig att uppfylla konventionen samt hur man har tänkt sig att göra detta rent praktiskt. I och med att UNESCO godkänner dokumentet har landet ifråga »ratificerat« konventionen/överenskommelsen.

Samtliga nordiska länder har idag ratificerat konventionen om skyddande av de immateriella kulturarven. Sist ut var Finland 2013, först var Island. Sverige ratificerade 2011.

Nyckelharpan, som i sig är materiell, en så kallad artefakt, står för flera immateriella kulturområden.

Sätter att bygga, spela och använda instrumentet i olika kulturella sammanhang.

Villkor för att något ska kunna klassas som ett immateriellt kulturarv och kunna föras upp på UNESCO:s lista är:

1. Kulturarvet ska ha funnits tillbaka i tiden ett rimligt antal år.
2. Arvet ska vara levande idag.
3. Man ska kunna visa upp vilka åtgärder man ämnar vidta för att arvet ska leva vidare.

Som jag nämnt i tidigare artiklar arbetar jag hårt för att få upp nyckelharpan på UNESCO:s lista. Det föll sig då naturligt att jag tillsammans med Per-Ulf Allmo åkte över till Island och höll föredrag om vårt nationalinstrument. Officiellt representerade vi båda Eric Sahlström Institutet.

Ingen av de övriga ca 10-talet svenska delegater ämnade tala om själva implement-

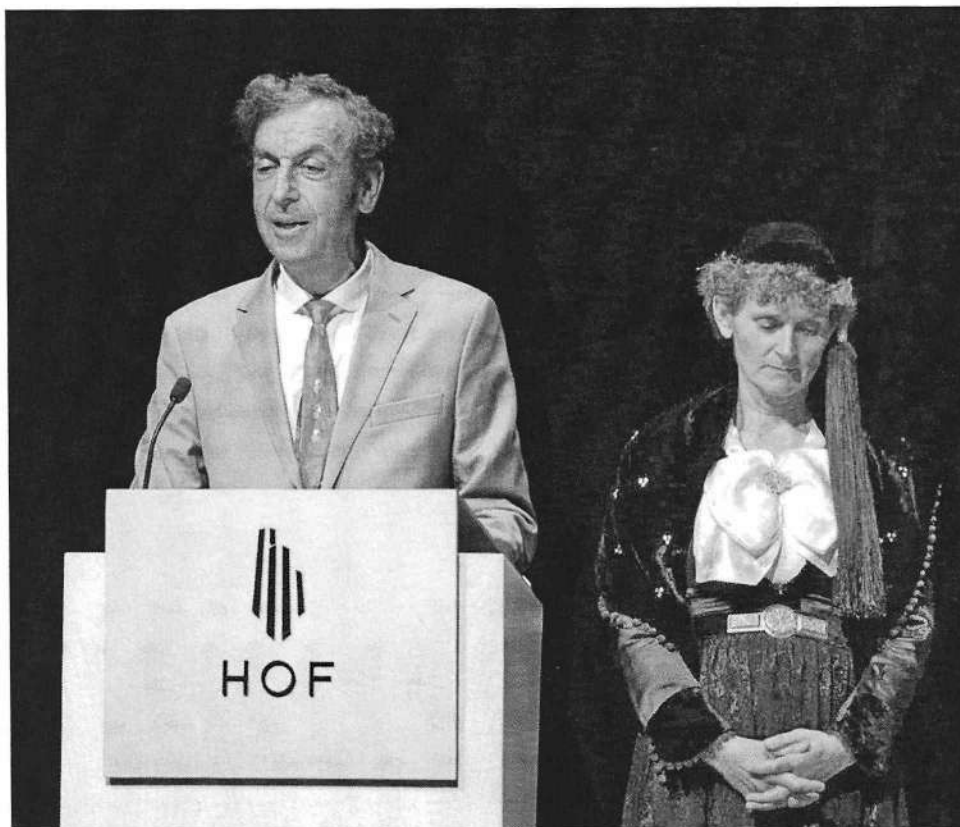

FOTO ESBJÖRN HÖGMARK

FOTO ESBJÖRN HÖGMARK

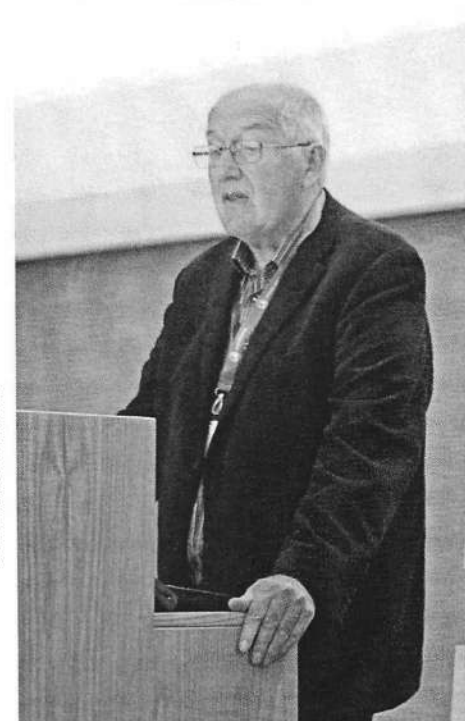

FOTO ESBJÖRN HÖGMARK

eringsprocessen, d.v.s. i vilken ordning saker och ting måste ske och vilka instanser som är inblandade, allt ifrån den enskilda utövaren, som jag själv, för att man slutligen ska nå målet att hamna på UNESCO:s lista. Jag hade därför själv läst in mig på detta ärende.

Min presentation handlade om »Den svenska implementeringsstrategin« med nyckelharpan som ett exempel. (Se vidare texten Abstract nedan.) Det står nu klart att vi med just nyckelharpan kommit längst i hela Norden. I alla fall när det gäller kulturarv inom folkmusik, folklig sång och dans.

Jag tänker inte gå in mer detaljerat i vad mitt föredrag handlade om men av de frågor som inkom under de sista 10 minuterna fram-

Lars Farago och Guðrún Ingimundardóttir anförde öppningsceremonin

Illugi Gunnarsson, Islands utbildnings-, vetenskaps- och kulturminister öppningstalade
Egil Bakka inledde konferensen

kom att få av åhörarna hade kännedom om komplexiteten av den här typen av process. Vid ett telefonsamtal med projektledaren för UNESCO-processen vid ISOF (Institutet för Språk och Folkminne) i Göteborg, Annika Sjöberg, hade även hon uppfattningen att bland alla nordiska länder hade vi i Sverige hunnit klart längst. Frågan är förstås vad som händer härafter och hur lång tid det beräknas ta tills nyckelharpan nått målet att finnas med på UNESCO:s lista över immateriella kulturarv. Min gissning är att det tar minst 5 år från idag! Självklart tycker jag att det är en alldeles för lång tid. Tills vidare får vi nöja oss med att nyckelharpan kommer med i en s.k. förteckning över de svenska immateriella kulturarven. Detta kommer att vara ett faktum om ca 2 år.

Som på de flesta stora symposier måste den som vill bidra med ett föredrag först sända in ett s.k. abstract, en kort sammanfattning av det tänkta föredraget vilket sedan ska godkännas av symposieorganisationen. Nedan bilägger jag mitt Abstract: (Konferensspråket var givetvis engelska)

Abstract

The Swedish process of bringing an Intangible Cultural Element »The Nyckelharpa« to the UNESCO list.

The instrument nyckelharpa is a tangible element but how to make and play it and how to safeguard it for coming generations are intangible elements of very high cultural importance.

By following the folklore instrument Nyckelharpan on its way to the UNESCO list of Intangible Cultural Heritages the implementing process will be shown in detail.

2011, immediately after the ratification, the government of Sweden gave the agency ISOF (The Institute for Language and Folklore) a 3 years mandate to work out an implementing strategy. ISOF has divided the cultural areas into 4 nodes. The project in this presentation belongs to Svenskt visarkiv (The Centre for Swedish Folk Music and Jazz Research) who is the node covering cultural elements within crafts and performances.

ISOF, together with their node representatives, pinpointed and invited a number of persons active within the respective cultural domain to take part in a series of brainstorming seminars. These seminars brought up a number of suggestions to be further developed and filled into the special application form taken from UNESCO's web page.

The presentation goes through all the steps done so far in the project of having the folk instrument Nyckelharpan on the UNESCO

Foto Per-Ulf Allmo

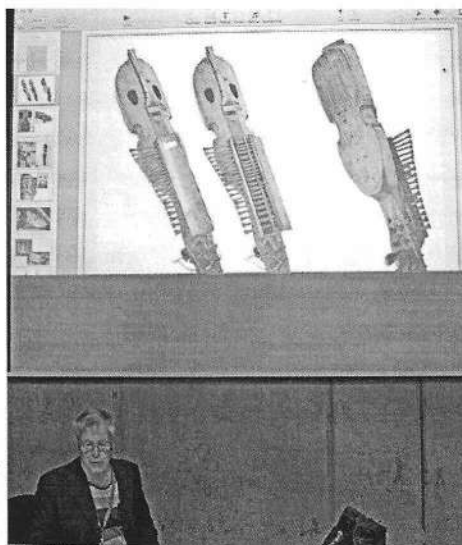

Foto Esbjörn Hogmark

Foto Per-Ulf Allmo

list. How to put up a fruitful strategy and how to work this through.

The application of the Nyckelharpa has been chosen as a Best Praxis by ISOF.

The presentation will be illustrated by pictures and folklore music on the instrument nyckelharpa.

Esbjörn Hogmark

Esbjörn Hogmark föreläste,

likom undertecknad

Esbjörn och Emilia Lajunen

Sofia Joons representerade RFoD

Foto Per-Ulf Allmo

Om tempo i folkmusiken

Tempo är en fråga som ofta kommer på tapeten. Vilket tempo skall en låt ha? Hur fort skall det dansas eller gås.

Klart är att sedan jag började spela 1970 så har tempona i svensk folkmusik gått ner. Ofta spelas låtar så sakta att jag undrar vilket syftet är. I ett minnesprogram på teve nyligen såg jag ett *Nygammalt* där civilklädda dansare dansade in till en schottis. Alla var slanka, schottisen hade friskt, traditionellt tempo och dansarna sviktade så pass att båda fötterna lämnade golvet på tredje taktslaget.

Isaac Stern, synlig på YouTube, var en stor violinist och pedagog, mycket vänlig och full av kärlek till sina medmänniskor. Han sade bland annat: »Varje gång du öppnar ditt etui skall du bli glad«. Vi skall se till att ha sådana grejor och i sådant skick att vi blir glada när vi öppnar etuiet.

Han sade också – om fiolen, men motsvarande gäller förstas även nyckelharpan, dragspelet, klarinetten o.s.v. – att: »Varje gång du sätter fiolen under hakan fattar du ett beslut. Vilket?« Va?! Skall vi hålla på så nu; bli glada och fatta beslut?

Det här fungerar för mig. Jag är glad i mina prylar och vet varför jag spelar, hur jag vill spela och hur jag skall öva för att bli bättre. Trots mina 71 år förkovrar jag mig märkbart om jag bara övar medvetet och fokuserat. Dessemellan spelar jag av hjärtans lust om än med en viss medvetenhet.

Främst har jag lärt mig att spela av Viksta-Lasse, Eric Sahlström, Curt och Ivar Tallroth men även av flera äldre spelmän på silverbasharpa. Otaliga är de traditionsinspelningar från Sveriges Radio, Svensk visarkiv, dialektarkivet i Uppsala – idag IFSE, Institutet för Språk och folkminnen, som jag har lyssnat på. De flesta solospelningar inspelade före eller i början av 1970-talet, främst från Uppland men även från andra delar av Sverige. Därtill mina egna inspelningar. Med hörlurarna på har jag lärt mig mycket genom att härma de skickligaste.

Genomgående håller alla dessa spelmän, med några få undantag, samma tempon både i danslåtar och marscher/gånglåtar. Jag tycker att tempona är friska och medryckande både att spela, lyssna och dansa till. När nu dessa medvetet och omedvetet sedan 1970-talet har sänkts undrar jag vilket syftet är? Jo, jag vet att skickliga dansare tycker det är läckert med låga tempon. Och att man kan ha olika uppfattning och att människor är olika. Men skall det vara normen? Hur kul är det att spela sakta?

Beträffande tempo i gånglåtar/marscher har Wikipedia en bra utläggning. Om man nu menar att man skall kunna gå till låten. Av ergonomiska skäl blir man trött om man rör

benen för fort eller sakta. Det har militärer räknat ut för flera hundra år sedan, kanske redan romarna. Prova själv. I fullt marschtempo får man spela på rätt ordentligt och hoppa över många toner i *Gånglåt från Äppelbo*. Kanske inte alldeles nödvändigt men kul att prova på. Inte tror jag att herrarbetarna, med spelmän i varje tropp, gick särskilt sakta på sin väg till Stockholm eller hem på våren. Kroppen har sin egen rytm, rätt lika för alla. Detsamma gäller danserna om vi bortser från expertdansarna.

I den uppländska bondpolskan är problemet att damen skall flyga ett halvt varv med väl samlade ben och det kan hon inte göra hur långsamt som helst. Å inte tillåts kavaljeren att hålla henne i luften för då får damen ont och det blir en helt annan dans där kavaljeren börjar knäa.

Enligt källan till bondpolskan, Sven Larsson bror till Viksta-Lasse, fanns det ett namn på den sortens knäande dans. Den kallades för att stiga skitbyxa. Många har gjort det till norm eftersom framförallt kavaljeren inte tänker efter hur ben och fötter skall manövreras och eftersom dansarna accepterar ett lågt danstempo. Liksom August Bohlin stiger jag gärna en bondpolska och dansar för övrigt det mesta.

Brudmarscher spelades enligt den mycket sakkunnige John Olsson, Tibble, Björklinge aldrig i kyrkan. Man gick aldrig till en brud-

marsch. Det spelades ljudligt när man på vagnar for genom byar. Men när man färdades på gårderna och genom skogen vilade man sig, och kanske tog man en hatt. För vanligt, enkelt folk i alla fall i Uppland gifte man sig när skördetiden var slut, när man hade tid att gifta sig och ha kalas. Ofta vigdes flera, ibland många, par på kyrktrappen och spelmännen spelade brudmarschen stående.

Idag spelar vi i kyrkan för brudpar. Att då gå på altargången i halvtakt till en brudmarsch fordrar övning. Och att strutta fram i korta steg på varje taktslag blir inte vidare värdigt. Men det är alltså enligt John Olsson ett nutida problem.

Jag tycker att man blir glad av friska tempon. Mina förebilder höll ofta högre tempon vid scenframträdanden och lägre tempon till dans. De hade alla spelat mycket till dans. Det är så jag har lärt mig sedan 1952 och det är där jag har mitt hjärta.

För mig är spel och dans konst. Då vill jag utöva det på ett konstnärligt sätt. För mig är relationen dans-spel viktig. Stråkföringen är synonym med fotarbetet. Det märks särskilt tydligt i bondpolskan. På video, YouTube, och vid lyssning på inspelningar med traditionsbärare framgår detta tydligt. Stråkföringen i längd, tid, betoningar och legaton måste stämma med dansarnas fotarbete. Det är lätt att visa och lära ut.

Att spela funktionella polskestråk fordrar medvetenhet och övning. Det gäller alla svenska polskor. Man behöver veta hur det bör vara och gärna spela till dans ibland. Som dansspelman kollar jag de dansandes fötter. Så väljer jag ut de bästa paren och anpassar mig till deras fotarbete. Våra blickar möts och vi förenas i glädje.

Men om man nu vill spela sakta eller på andra otraditionella vis och inte bryr sig om musikens funktion till »dans och procession« (Jan Ling), ja då spelar det ju ingen roll. Då kan man ju spela hur som helst och med vilka instrument som helst i gruppen, elförstärkt eller oi (akustiskt). Det är ju så de flesta kända grupper spelar idag. Nej inte alla – jag vet.

Jag haft stor tur i att få vara samtida med mina förebilder. Det har jag tagit vara på genom att besöka dem, spela in dem och anlita dem till otaliga konserter och dansspel. Mitt hjärta finns alltså i den funktionella folkmusiken, den som direkt stammar ur det gamla bondesamhället, den musik som man kan bli riksspelman på. Anledning till att jag håller fast vid den är att den är så frisk och medryckande och att jag tycker att den håller en så hög konstnärlig och musikalisk nivå.

De som anmäler sig till Oktoberstämmans timme med stråkföring kommer att få veta en del om hur man kan stråka för att bättre hinna med såväl långa som korta toner och vilka tillämpningar det har i polskor, särskilt i bondpolskan. Ta med kamera/telefon för video. Det tarvar en bra metod och medveten övning och teknik. Men sedan går det desto lättare och man kan spela mera lekfullt och luftigt. Då är det olagligt roligt.

Leif Alpsjö

Till vänster: Johan Erik Jansson (1848-1941) i Kärven, Hällnäs s:n, som bröllopspelman 1921 – här gällde det att hänga med.

Regler för medförande av musikinstrument på flyg

Aktuellt för den som flyger och far.

Europaparlamentet antog i februari förslag till ny förordning, om det som rör medförande av musikinstrument.

Ändring 33

Musikinstrument bör godtas som bagage i passagerarutrymmet och när detta inte går bör de medföras på lämpliga villkor i luftfartygets lastutrymme. För att berörda passagerare ska kunna avgöra om deras instrument kan förvaras i kabinen ska lufttrafikföretagen informera dem om storleken på förvaringsutrymmena.

Ändring 155. Förordning (EG) nr 261/2004. Artikel 6e – punkt 1

1. EU-lufttrafikföretag ska tillåta passagerare att medföra ett musikinstrument i passagerarutrymmet på ett luftfartyg i enlighet med gällande säkerhetsbestämmelser och de tekniska specifikationer och begränsningar som gäller för det berörda luftfartyget. Musikinstrument får medföras i flygplanskabinen om de kan förvaras säkert i ett lämpligt bagageutrymme i kabinen eller under ett lämpligt passagerarsäte. Om det tillåts att ett musikinstrument medförs i flygplanskabinen ska det ingå i en passagerares tillåtna handbagage. Ett lufttrafikföretag får bestämma att extra avgifter ska tillämpas för handbagage som medförs utöver det tillåtna handbagaget.

Ändring 156. Förordning (EG) nr 261/2004. Artikel 6e – punkt 2

Om ett musikinstrument är för stort för att kunna förvaras säkert i ett lämpligt bagageutrymme i kabinen eller under ett lämpligt passagerarsäte får lufttrafikföretaget begära att betalning erläggs för ytterligare en färdbiljett om sådana musikinstrument medförs som handbagage på ett andra säte. En sådan extra färdbiljett ska inte omfattas av betalning av tillämplig flygplatskatt vid utresan.

Ändring 157. Förordning (EG) nr 261/2004. Artikel 6e – punkt 2a (ny)

Musikinstrument ska, om utrymme är tillgängligt och på begäran, transporteras i en uppvärmd del av luftfartygets lastutrymme och i enlighet med gällande säkerhetsbestämmelser och de utrymmesbegränsningar och tekniska specifikationer som gäller för det berörda luftfartyget. Lufttrafikföretag ska tillhandahålla särskilda etiketter som ska fästas väl synliga på musikinstrument för att se till att de behandlas med den aktsamhet som krävs. Endast instrument som är ordentligt förpackade i ett hårt fodraloch/eller fodral med hård utsida som är särskilt utformat för sådana föremål ska få medföras i luftfartygets lastutrymme.”

Ändring 158. Förordning (EG) nr 2027/97. Artikel 6e – punkt 2b (ny)

Ett lufttrafikföretag ska vid bokningen och i sina villkor tydligt ange under vilka förutsättningar musikinstrument kommer att transporteras, inbegripet gällande avgifter och de anordningar för transport av musikinstrument som är tillgängliga i det berörda luftfartyget och dimensionerna för dessaanordningar. Om ett andra säte behövs ska passagerare ges möjlighet att boka detta andra säte online.

Nedan: Iordningställning pågår för ett reportage i nästa nummer från 11:e nyckelharpodagarna i Burg Fürsteneck.

Oktoberstämman 2014

Sveriges äldsta spelmansstämma, från 1945

Foto: Esbjörn Hogmark

KULTURENS
Bildningsverksamhet

KMH
Kungl.
Musikhögskolan

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

Arrangör:
Uplands Spelmansförbund
i samarbete med
UKK, ESI, KMH och V-Dala

Foto: Esbjörn Hogmark

Välkommen till Uppsala Konsert & Kongress

lördagen 25 oktober kl. 13.00 – 01.00

Portarna öppnar 12.00

Väsen 25 år

Åsa Jinder

Lena Willemark

Jonny Soling & Kalle Almlöf

Trollrike spelmän, Westmannafolk

Eric Sahlström Institutet, Kungl. Musikhögskolan, Uplands Låtverkstad, Olle & Ulrika Linder, Jenny Bengtsson, Carina Normansson, Jane Karlsdotter med Lars & Tommy, Leif Alpsjö, Anders Mattsson, Petrus Dillner, Hogmarkarna och många fler

Dans till Westmannafolk, V-Dala, Tensta Spelmanslag, Söderfors Brukskapell, Harpya, m fl.

Kurser & stugor: Visor, låtar (Bingsjö, Västerdalarna), nyckelharpa, dragspel, gitarr.
Dansinstruktion i slängpolska och bodapolska

Demo av nyckelharpstillsverkning
Prova-på att spela nyckelharpa

Sillunch med snapsvisor från kl. 13.30

Inträde Enbart Oktoberstämman: spelmän 80 kr, övriga 180 kr, upp till 15 år gratis. Stämman med Väsenkonserten: spelmän 200 kr, övriga 300 kr, upp till 15 år 120 kr

Preliminärt program: www.uplandsspel.se

Förstämma fredag 24 okt från 18.00
Buskspel, dans, spellista, servering